

شمهای از داستان تاسیس و توقیف نشریه پیکار در آلمان

◆ نادر مرادی

... در دومین کنگره حزب کمونیست ایران (عدالت) در سال ۱۳۰۶ که به کنگره ارومیه معروف بود تصمیم گرفته شد که رهبری حزب به سه شانه تقسیم شود: نیکیین در آذربایجان، مرتضی علوی در آلمان، و پیشه‌وری به عنوان مسوول تشکیلات حزب در ایران.

«پس از کنگره دوم، حزب موفق به ایجاد وسائل بیشتری برای کار تبلیغاتی خود شد و کمیته مرکزی تصمیم گرفت برای نشریات حزبی و کار میان محصلین اروپا، مرکزی در خارج تشکیل گردد، این مرکز با مدیریت سلطانزاده که از طرف حزب مأمور این کار بود، تشکیل و مرتضی علوی به سرپرستی مستقیم آن گمارده شد.

در اثر تلاش‌های این مرکز روزنامه پیکار در برلن و مجله ستاره سرخ در وین منتشر شد که هر دو ارگان رسمی حزب بودند، در صورت سازمان یافته وارد ایران گشته و پخش می‌شدند.^(۱)

اداره کنندگان نشریه پیکار دانشجویانی بودند که برای تحصیل به خارج رفته بودند و زیرنظر مستقیم مرتضی علوی و هدایت سلطانزاده مبادرت به نوشتن مقاله‌هایی کردند و ناشر آن کمونیستی بود به نام کارل ونر. «ونویسنده‌گان آن دکتر امامی، دکتر یزدی‌زاده، دکتر بهرامی که دانشجوی رشته طب بودند»^(۲) و «فرخی یزدی مدیر روزنامه توفان و نماینده مجلس دوره ششم قانونگذاری»^(۳)، در انتشار نشریه پیکار همکاری می‌کردند. با اولین «انتشار روزنامه پیکار که از طرف گروه کمونیست‌های ایرانی در آلمان مخفیانه اداره می‌شد، خشم سفارت ایران و اداره

سرپرستی را برانگیخت به ویژه پس از آنکه نام برخی از جاسوسان سفارت ایران به وسیله پیکار افشا گردید و پرده از روی اقدامات ضدانسانی اداره سرپرستی نسبت به دانشجویان برداشته شد و برخی از عمال سفارت انگشت نمایشده مجبور بودند از شهر محله اقامت خود نقل مکان کرده و به پاریس بروند.^(۴) «انتشار و توزیع مرتب پیکار شور و هیجانی در میان جوانان دانشجو ایجاد نموده بود.»^(۵) افشاگری هایی که در نشریه پیکار از وضع حکومت و ظلم و ستم فتووالها که نسبت به دهقانان روا می داشتند از اعتصابات کارخانه جات و دهه مطلب دیگر که در روزنامه منتشر می شد موجب هراس حکومت وقت شده بود. «به هر حال انتشار روزنامه پیکار در آلمان سروصدای زیادی در ایران تولید کرد، در چنان شرایط حکومت دیکتاتوری ایران به هیچ وجه نمی توانست تحمل کند که روزنامه ای، انقاد شدید و حتی انقلابی به زبان فارسی در آلمان چاپ شود و با وجود نهایت درجه دقت پلیس مقاومت زیادی به ایران وارد و پخش گردد و مردم آن را با حسن قبول بخواهد و بروز ندهند، آن طور که اهل اطلاع در همان موقع می گفتند حکومت وقت خبر انتشار روزنامه پیکار را از مامورین سیاسی خود در خارجه دریافت کرده و به ادارات انتظامی و پلیس دستور اکید داده بود که با نهایت مراقبت از ورود آن روزنامه به ایران جلوگیری نمایند و در دست هر کس بیتند ضبط و خواندن را توقيف نمایند، با وجود این از آن روزنامه به مقدار زیادی به ایران می رسید و حتی یک نسخه هم به دست پلیس نمی افتد.»^(۶) اداره سرپرستی دانشجویان خارج از کشور «هم برای اینکه زهر چشمی از دانشجویان بگیرد و آنها را سرجای خود بنشاند بورس تحصیلی چند نفر را با سروصداق طبع کرده برخی از آنها را به ایران روانه نمود، ولی عین این اخبار در شماره بعدی پیکار انعکاس می یافتد و بیشتر اداره سرپرستی را دچار حیرت و گیجی می نمود.»^(۷) اما اینکه این اخبار چگونه به بیرون درز می کرد، حکومت و عمال سفارت را دچار سردرگمی و گیجی کرده بود، مرحوم صدر هاشمی در توضیح و شرح روزنامه پیکار می نویسد: «در آنوقت هنوز حزب ناسیونال سوسیالیست در آلمان تشکیل نشده یا قوامی نگرفته بود، کمونیست ها بسیار قوی و دارای قریب هشتاد نماینده در مجلس رایستاخ آلمان بودند ولی اکثریت در دست حزب سوسیال دموکرات و دکتر بروزیک لیدر آن حزب نخست وزیر یا رئیس حکومت آلمان بود، تمامی قرائت و امارات نشان می داد که نویسنده گان روزنامه یا مجله پیکارنه تنها از آزادی رژیم داخلی آلمان استفاده کامل می کرden بلکه از راهنمایی ها و کمک های فکری بعضی از مامورین وزارت خارجه هم شاید برخوردار می گردیدند. اماره و بینه ای که این نظریه را تایید می کرد، پاره ای از مندرجات روزنامه مزبور بود چه مدارک و اسنادی در روزنامه پیکار منتشر می شد که تهیه آنها در نظر ارباب بصیرت برای مرتضی علوی یا چند محصل ایرانی مقیم آلمان دشوار می نمود و قهری بود که دسترسی یافتن به این گونه اسناد و مدارک فقط از عهده یک دولت یا سازمان های منظم ساخته است.»^(۸) اما اینکه

این اسناد و مدارک چگونه به دست نویسنده کان نشریه پیکار می‌رسید، خود گویای کار تشكیلاتی ای منظم و سازمانیافته بود و نشریه پیکار که ارگان این حزب محسوب می‌شد و دارای اعضایی بود که در کشورهای مختلف اروپایی مشغول به تحصیل بودند. در همین رابطه ایرج اسکندری خاطره‌ای را از دوران دانشجویی خود که در فرانسه مشغول تحصیل بود و چگونگی کسب خبر رانقل می‌کند: «اداره سرپرستی به کمک پلیس و کارمندان موسسات فرهنگی فرانسه مکاتبات رفت و آمد و مرا و دات دانشجویان را تحت نظر گرفته بود و بدین سان می‌کوشید تا از رسوخ «افکار مخرب» در میان دانشجویان جلوگیری به عمل آورد، در چنین شرایط اجرای وظیفه‌ای که به من و آگذار شده بود دشوار می‌نمود و من خود در کارهای سازمانی تجربه‌ای نداشم و چون دست تنها هم بودم کوشش‌های اولیه نتیجه‌ای زیادی به بار نمی‌آورد، تدبیر چنانچه متمایز فکری بین دانشجویان ایرانی مقیم گردنویل [فرانسه] مشخص گردید؛ از یکسو جناح هواداران نظام موجود و از سوی دیگر جناح دانشجویان ضداستعمار و مخالف رژیم دیکتاتوری پهلوی. اکثریت در جهت اخیر اظهار نظر می‌کردند و فقط عده‌ای محدود از اشراف زادگان مانند علی امینی (نخست وزیر سابق) و برادرانش و هر مز پیز نیا پسر مشیرالدوله و همچنین وابستگان به سفارت ایران و اداره سرپرستی از قبیل: عبدالله ریاضی (رئیس مجلس سابق) و غلامرضا کیان علناً از نظم موجود طرفداری می‌کردند، چنانکه به مرور تو استم برای کارتبیغی و سازمانی متعددین و همکاران نسبتاً جازمی تهیه کنم. اگرچه برخوردار این افراد نسبت به مارکسیسم و سوسیالیسم هنوز جنبه فضل فروشانه و روشنفکرانه داشت و گاه تردیدها و دولتی هایی در مورد این یا آن مسئله در میان آنها راه می‌یافت، مع ذالک یاوری آنها در انجام پاره‌ای امور بربطه به وظیفه من سیار سودمند بود. در واقع به وسیله این دولستان اطلاعات بسیاری در مورد شیوه کار اداره سرپرستی دستورهای سفارت ایران راجع به دانشجویان و سیاستی که درباره آنها در ارتباط با مقامات فرانسوی اعمال می‌شد به من می‌رسید. و نیز برخی از اقدامات که برای انجام وظایف سازمانی محوله به من لازم بود و از لحاظ پنهان کاری مصلحت نبود مستقیماً به آن مبادرت و رزم به وسیله آنان انجام می‌گردید». ^(۱)

با تمام این احوال از شروع اولین شماره نشریه که به تاریخ ۲۶ بهمن ۱۳۰۹ و آخرین آن که به تاریخ ۲۲ مهر ماه ۱۳۱۰ که در مجموع ۸ ماه می‌شود و به ۱۵ شماره می‌رسید رژیم پهلوی را به صرافت و تکاپو واداشت که جلوی چاپ نشریه را به هر طریق ممکن بگیرد.

در اعلامیه‌ای که به مناسبت اعتراض به توقيف نشریه پیکار در آلمان منتشر شد آمده است: هفت ماه طول کشید تا بالاخره حکومت پهلوی با مساعدت پلیس آلمان برای موقعت موفق به توقيف روزنامه حقنگار پیکار گردید، برای اينکه صدای رسانی پیکار را خفه کند تیمور تاش معلوم الحال مسافرت به اروپا نموده هر چند روز یک مرتبه از ژنو به برلن رفت و آمد نموده در نزد مقامات رسمی توقيف پیکار

و تبعید یک محصل انقلابی (مرتضی علوفی) را مطالبه می نمود، از این جهت هیچ مایه تعجب نیست اگر حکومت ایران انتشار پیکار را برای خود یک مسئله حیاتی و مماثل دانسته، به حکومت آلمان تهدید قطع روابط نموده و حتی برای چشم زخم حکومت آلمان سفیر خود را از آلمان خواسته است، در مقابل تهدید و فشار حکومت پهلوی مقامات رسمی آلمان روزنامه پیکار را برای مدت شش ماه توقیف نموده و یک محصل انقلابی را در عرض ۲۴ ساعت از آلمان تبعید کرده‌اند، خوشبختانه همان طوری که ما انتظار داشتیم جراید آزادیخواه و مخصوصاً جراید کارگری آلمان در مقابل این نوع تلاش‌های رژیم ساکت نشستند، به نوبه خود در جراید صدای مخالفت خود را باند نموده و با زبان آشکار پرور است «حمایت» نمودند، واقعه توقیف پیکار و تبعید یک محصل انقلابی برای ما یک توفیق اجباری شد که تمامی جراید آلمان به مسئله ایران توجه نموده و در این موقع ماتوانستیم شمه‌ای از اوضاع امروزی و رژیم استبدادی و هویت مشخص رضاحانخان را در جراید کارگری آزادیخواه آلمان منتشر نماییم.^(۱۰)

در واقع همین طور هم شد که به رسوایی رژیم پهلوی و گماشتنگانش منجر شد و دادگاهی که چند ماه بعد قرار بود تشکیل بشود به یک محاکمه جنجالی و مفصل متنه شد. اسکندری می‌گوید:

«شرح جریان این دادرسی که چهارم آوریل ۱۹۳۲ در برلن آغاز شد مفصل است برخلاف انتظار سفارت ایران جریان دادرسی مبدل به محاکمه رضاشاه و رژیم ایران گردید، رفای مانه تنها فاکت‌های غیرقابل انکاری را لازم قرون و سلطانی مردم زحمتکش ایران از استبداد رژیم حکومت مطلعه رضاشاه بازداشت‌ها، شکنجه‌ها، اعدام‌ها، بی‌قانونی‌ها، و فساد و تباہی‌های رژیم در برابر دادگاه گستردند، بلکه از شهادت فرخی بزدی مدیر توافق که در دوره ششم قانونگذاری نماینده مجلس بود و در روزهای آخر آن دوره، نطق مفصلی علیه بیدادگری رژیم نموده و از ایران به‌طور اسرارآمیزی گریخته و به آلمان رسیده بود، استفاده شایانی نمودند، شهادت وی مانند مجلس که برای حفظ جان خود مجبور به جلای وطن شده است تأثیر فراوانی در دادگاه را خبرنگاران گفت: بهتر کوتاهی دادگاه حکم برائت کلیه متهمن را صادر نمود و رئیس دادگاه به خبرنگاران گفت: بهتر است دستور تبعید مرتضی علوفی از آلمان نیز لغو گردد. با وجود کوشش‌های مقامات دولتی آلمان برای جلوگیری از نشر اخبار این دادرسی پیروزی پیکار و شکست شاه در تمام مطبوعات آلمان منعکس گردید.^(۱۱) فهرست تمام سرمهقاله‌های پائزده شماره پیکار و یک نسخه کامل (شماره ۶) آن که در آلمان منتشر می‌شد در اینجا به پوست تقدیم می‌گردد.

فهرست مطالب مجله پیکار

شماره ۱ - (۱۵ فوریه ۱۹۳۱ - ۲۶ بهمن ۱۳۰۹)

- اهداف ما (هیئت تحریریه)

- آزادی انتخابات و آزادی ضریبه
- پارلمان تاریسم در ایران، آنچنانکه هست.
- نمونه‌ای از انتخابات مجلس هشتم، (مکتوب از بندر پهلوی)
- نویسنده‌گان کنونی مطبوعات ایران و رئیس آنها، آفای دشتی.
- محصلین ایرانی در اروپا.
- پیغام به محصلین، دهقانان، کارگران و همه وطن پرستان مبارزه راه آزادی ایران ؛

◆ شماره ۲- (۱۵ مارس - ۹ اسفند ۹۰) (۱۳۰۹)

- «با حکم شما، آفایان، بحران قطع خواهد شد»، پاسخ به نطق رضا شاه در مقابل وکلای مجلس هشتم.
- بانک شاهنشاهی (انگلیس) و ترقی اسعار خارجی در ایران.
- زندان پهلوی در تهران.
- «خطر» روس و مطبوعات «ملی» ایران.
- نتایج کنفرانس محصلین انقلابی ایران در کلن، فوریه ۱۹۳۱.
- موقوفیت آفای شبیانی و انگلیسی‌ها در جنوب ایران.
- مکتوب از شیراز.

◆ شماره ۳، اول آوریل ۱۹۳۱ - ۱۰ فروردین (۱۳۱۰)

- مبارزه علیه استبداد.
- انگلیسی‌ها ایران را برای جنگ آینده آماده می‌کنند.
- تجارت ایران و روس در شهر رشت.
- قدرت مالکان ارضی و قانون انحصار تجارت خارجی ایران.
- موازنۀ تجاری.
- نظامیگری در اروپا - نظامیگری در ایران.

◆ شماره ۴- (۱۹ آوریل - ۳۰ فروردین) (۱۳۱۰)

- جواب مابه آفای فهیمی و طبقه حاکمه ایران
- فرار ۱۳۱ زندانی سیاسی تهران.
- قربانیان رژیم پهلوی، میرزا یحیی واعظ کیوانی، سردبیر روزنامه «نصیحت» قزوین.

- زندان تبریز در عصر پهلوی .
- آبادانی با ویرانی لرستان .

- تجدیدنظر امتیازات نفت جنوب با تحکیم زنجیر اسارت ایران .
- نقش ایران پهلوی در تدارکات جنگ آینده علیه اتحاد شوروی .
- نهضت کارگران نفت جنوب .
- اقتصاددان عصر پهلوی .
- ارتیاج و روحانیت .
- وضع دهقانان در ایران (مکتوب از مازندران)

◆ شماره ۵ (اول ژوئن ۱۹۳۱ - ۱۰ خرداد ۱۳۱۰)

- سیاست جاسوسی انگلیسی ها در ایران .
- رئیس نظمیه جدید ، سرتیپ محمدحسین خان آبرم .
- مکتوب از تبریز - (مکتوب ، یکی از کارگران تبریز به پیکار)
- شمه ای از سیاست اقتصادی حکومت پهلوی .
- مختصری از زندگی کارگران نفت جنوب .
- بودجه سال ۱۳۱۰ یا شاهکار ارتیاجی وزارت سپاهی آفای تقی زاده .
- قرارداد مخفی بین بانک شاهنشاهی و بانک ملی .

◆ شماره ۷ - (۱۵ ژوئن ۱۹۳۱ - ۲۴ خرداد ۱۳۱۰)

ایران و نهضت کارگری انگلیس .

- حکومت رضاشاه مضطرب است .
- فریب یا آزادی زن .
- داستان یک زندانی .
- رفتار زندانیان با زندانیان سیاسی .
- مختصری از زندگی کارگران نفت جنوب (ادامه)
- بهایی ها در ایران .

- پیام کمیته مرکزی فرقه کمونیست ایران به تمام کارگران ، دهقانان و زحمتکشان ایران .

◆ شماره ۸ - (اول ژوئیه ۱۹۳۱ - ۱۰ تیر ۱۳۱۰)

- اعتراض جامعه ضد امپریالیست علیه اختناق حکومت پهلوی
 - انقلاب ملی چیست و چرا ماهوار آن هستیم.
 - وضعیت محبوسین سیاسی در ایران.
 - ما چه می خواهیم (بقلم ذره)
 - انقلاب ایران ۱۹۰۶-۱۹۱۱ و وظایف انقلاب بورژوا-دموکراتیک.
 - یک پیشنهاد مهم.
 - تشکیل صندوق تعاون انقلابیون ایرانی محبوس و خانواده ایشان.
 - ما و اقلیت‌های ملی.
 - مختصراً از زندگی کارگران نفت جنوب.
- ◆

شماره ۹ (۱۵ ژوئیه ۱۹۳۱ - ۲۳ تیر ۱۳۱۰)

- قوانین ارتقایی مصوبه توسط حکومت پهلوی علیه فرقه کمونیست ایران و وظایف حزب کمونیست ایران.
 - قانون مجازات مخل نظم عمومی.
 - مبارزات دهقانان ایران.
 - ما چه می خواهیم (ذره)
 - ۲۵ سال پس از اعطای قانون اساسی.
 - پیغام هیئت تحریریه «پیکار» خطاب به همه کارگران، رنجبران، آزادیخواهان مقیم خارجه.
 - کارخانه نساجی «وطن» در اصفهان.
- ◆

شماره ۱۰ (اول اوت ۱۹۳۱ - ۱۰ مرداد ۱۳۱۰)

- کاپیتو لاسیون عصر پهلوی برای اتباع ایران.
- اول اوت و جنگ امپریالیستی.
- نامه سرگشاده لاهوتی به رایین درانات تاگمور.
- انعکاس ترقیات ایران و مخارج محروم‌مانه دریار شاه.
- ما چه می خواهیم (ادامه)
- قیام در تبریز.

- شورش در زندان.

- امپریالیسم انگلستان «آبادانی ایرانی» مستقل را خواهان است.

- گروه آشوبگران ایران معاصر.
 - شماره ۱۱ - (۱۵ اوت، ۲۵ مرداد ۱۳۱۰)
 - رضاحان و فژر دالیسم در ایران
 - استبداد غیرقابل تحمل حکومت پهلوی و مهاجرت دو هزار دهقان.
 - مکتوب از تهران درباره وضع حالیه ایران.
 - بار دیگر روزنامه «ایران»
 - کار با صلطاح اجباری در اتحاد جمهوری های شوروی سوسیالیستی؛
 - ماچه می خواهیم (ادامه)
 - سیاست مالیاتی حکومت پهلوی.
- ◆

شماره ۱۲ (اول سپتامبر ۱۹۳۱ - شهریور ماه ۱۳۱۰)

- شاهنشاه مستبد.
 - قانون اساسی مضحك.
 - وطن پرستی اشراف کنونی و رابطه آنان با کارگران (مکتوب یک کارگر نفت جنوب درباره زجری که او رفقاش در تهران برداشت استمزدی را که حقشان بود از کمپانی انگلیس نفت بگیرند.)
 - ماچه می خواهیم (ادامه)
 - سکه «پهلوی» و سقوط نرخ قرآن.
 - اعتراض در موسسات نفتی جنوب و درس های سیاسی آن.
 - سیاست استبدادی و از دید خودکشی.
- ◆

شماره ۱۳ (۱۵ سپتامبر ۱۹۳۱ - ۲۳ شهریور ماه ۱۳۱۰)

- اعتراض کارگران ایرانی در باکو علیه استبداد رژیم پهلوی.
- لیست املاک شاه در مازندران.
- وضع دهقانان ایران.
- ماچه می خواهیم.
- رهبر انقلاب آینده ایران.
- اهداف ما.
- مکتبی از اصفهان.
- کارخانه نساجی کازرونی (وطن) - وضع کارگران در کاخانه و مطالبات اقتصادی و سیاسی آنها

در مقابل هیئت مدیره.

- وضع زندان‌ها از نقطه نظر

شماره ۱۴ (اول اکتبر ۱۹۳۱ - ۸ مهرماه ۱۳۱۰)

- اعتصاب کارگران اصفهان در کارخانه «وطن».
- مسئله بحرین و تسخیر رسمی جزیره توسط انگلیسی‌ها.
- سقوط فرخ پوند سترلینگ.
- دهقانان و انکشاف اقتصادی ایران.

شماره ۱۵ (۱۵ اکتبر ۱۹۳۱ - ۲۲ مهرماه ۱۳۱۰)

- ساخت کردن مدرس.
- مکتوبي از خوزستان.
- امپرياليسم انگلیس در راه اضمحلال.
- صدای محبوسین در زندان‌های پهلوی.
- جزئیاتی درباره جنبش دهقانان. ^(۱۲)

بی‌نوشت:

۱. شمه‌ای درباره تاریخ جنبش کارگری در ایران ص ۳۵ انتشارات حزب توده ایران چاپ پنجم ۱۳۵۸
۲. استادی از مطبوعات و احزاب دوره رضاشاه. علیرضا اسماعیلی.
۳. خاطرات سیاسی ایرج اسکندری ص ۹۸ انتشارات علمی چاپ دوم ۱۳۶۸
۴. همان منبع ص ۹۳
۵. همان منبع ص ۹۳

۶. تاریخ جراید و مجلات ایران (محمد صدر‌هاشمی) جلد دوم ص ۹۰ انتشارات کمال (اصفهان) چاپ دوم ۱۳۶۳

۷. خاطرات ایرج اسکندری ص ۹۴ انتشارات علمی چاپ دوم ۱۳۶۸

۸. تاریخ جراید و مجلات ایران (محمد صدر‌هاشمی) جلد دوم ص ۹۰ انتشارات کمال (اصفهان) چاپ دوم ۱۳۶۳

۹. خاطرات ایرج اسکندری چاپ دوم صص ۸۶ و ۸۷ انتشارات علمی چاپ دوم ۱۳۶۸
۱۰. نقل از اعلامیه که در پاریس برعلیه توکیف پیکار منتشر شده بود. پاریس نوامبر ۱۹۳۱
۱۱. خاطرات ایرج اسکندری ص ۹۸ انتشارات علمی چاپ دوم ۱۳۶۸

۱۲. فهرست بالا به ترجمه از روسی است و به همین دلیل ممکن است عین لغات اصلی منعکس نشده باشند. فهرست مقالات «ستاره سرخ»، دیگر نشریه حزب کمونیست ایران در آن دوران در پژوهشنامه مسائل انقلاب و سوسياليسم (مانیفست ۲، تابستان ۱۳۵۴) یافت می‌شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

